

Hungaridos című kötete, amely a Régi Magyar Nyomtatványok Tárában a 846. száma alatt található meg. A possessorok névmutatója viszont már pontosan elárulja azt, hogy hogyan jöhetett létre ez a hatalmas gyűjtemény. Nyilván jeles felekezeti iskolák könyvtárai vagy annak egy része került valamikor ide, így a nagykárolyi piaristáké, a sárospataki református kollégiumé, a máramarosszigeti református líceumi könyvtaré, a szatmári kerületi múzeumé és a szatmári református líceumé. Ennek a régi könyvnyagnak azonban számtalan magántulajdonosa is volt. Így a szatmári illetőségű Bartók Gábortól 14, vagy Draskóczy Gábor gimnáziumi tanártól 5, a debreceni Kovács Dánieltől 17, vagy hosszúfalui Teleki Imre könyvtárából is 6 könyv került ebbe a gyűjteménybe a többi szinte egy-egy tulajdonostól.

Sem a bevezetőben, sem a szerzőkkel való beszélgetés során nem jutott tudomásunkra, hogy a kötet összeállítói hányszor utazhattak Magyarországra vagy máshová, hogy könyvüket a legfrissebb szakirodalom ismeretében tudják útjára bocsátani. Arról viszont értesülhettünk, s ezt a kötet felhasznált irodalomjegyzéke is elárulja, hogy a Régi Magyar Nyomtatványok Tára II. kötete sem jutott a kezükbe, s így a régi magyar könyvtár legfrissebb kézikönyvét nem tudták használni. Ha a budapesti Széchényi Könyvtár kutatóival is tarthattak volna személyes kapcsolatot, akkor az esetleges javításokat nyilván már ebben a kötetben is hozhatták volna, vagy ha az RMNy kiadásra váró III. kötetének szerzőjével szakmai kapcsolatuk lett volna, akkor a következő szatmári katalóguskötet már figyelembe vehetné a magyarországi és a határainkon túli kutatások eredményeit is.

Őszintén kívánjuk, hogy a szerzők, Paula Vasil-Marinescu és Marta Cordea mielőbb hasznos szakmai kapcsolatot építhessenek ki az RMNy szerzőivel, hogy következő kötetük a legfrissebb szakmai ismeretek birtokában jelenhessen meg.

KILIÁN ISTVÁN

Saktorová, Helena – Komorová, Klára – Petrenková, Emilia: Tlače 16. storočia v piaristických knižniciach / Opera impressa saeculi XVI, quae in bibliothecis Ordinis Scholarum Piarum asservantur. Martin, 1997. 534 l. (Generálny katalóg tlači 16. storočia zachovaných na území Slovenska / Catalogus operum impressorum saeculi XVI, quae in Slovacia asservantur, Tomus II).

Újabb darabja jelent meg annak a tizenöt kötetnyire tervezett sorozatnak, amely a szlovákiai könyvtárakban őrzött XVI. századi nyomtatványok teljes katalógusát fogja tartalmazni. Az első kötet 1993-ban a Matica Slovenská törzsgyűjteményében őrzött antikvák leírását közölte a Matica négy munkatársának szerkesztésében (vö. Velencei Katalin és Monok István ismertetéseit: MKsz, 1994. 235–237 és 1999. 126–127). A második kötetben ugyanez a szerzői kollektíva négy piarista rendház: Podolin, Privígye, Szentgyörgy és Nyitra történeti könyvtárainak antikváit dolgozta föl. Munkájuk megkezdésekor ezek a gyűjtemények még a Matica Slovenská turócszentmártoni központjában voltak, ahová 1954-ben kerültek, a piarista rendházak kommunisták általi feloszlátása után, a szlovákiai vallásalap ún. ajándékozási szerződése nyomán – tehát gyakorlatilag államosítással.

Szlovákiában – eltérően a magyarországi gyakorlattól – a piarista szerzetesi könyvtárakat nem olvasztották be központi könyvelosztókba, hanem külön „történelmi gyűjteményekként” kezelték őket még a Matica Slovenskán belül is. (Csupán néhány értékeesebb kötetet emeltek ki belőlük és helyezték át a Matica törzsgyűjteményébe.) Ezért tehát 1996-ban, a szlovák parlament által hozott restitúciós törvénynek megfelelően a piarista és más szerzetesi könyvtárak teljes állományukban visszakérülhettek eredeti tulajdonosaikhoz. A szlovák piarista rendtartomány például a birtokába visszajutott négy egykori könyvtárat Nyitrára szállította és az ottani rendházban helyezte el azokat.

A négy könyvtár közül a podolini 6494, a privigei 4455, a szentgyörgyi 5086, a nyitrai ún. összevont könyvtár („nitrainsky zvoz”) pedig kb. 15 000 kötetet tartalmaz. Utóbbiba szállították ugyanis még 1945 előtt az 1922-ben megszűnt lévai rendház könyvtárát, valamint egyéb Privigyéről, Korponáról, Rózsahegyről, Besztercéről, Temesvárról és Kecs-kemétről származó könyveket. A legtöbb antikva – szám szerint 1038 – természetesen a legrégebbi, 1642-ben alapított podolini rendház könyvtárában volt, amelynek tudatos fejlesztését a piaristák már az első években megkezdték (vö. HOLL Béla: *A podolini piaristák első könyvvásárlásai 1646–1658*. In: *Piaristák Magyarországon 1642–1992*. Bp. 1992. 58–89). A privigei könyvek között 331, a szentgyörgyiben 147, a nyitraiban összesen 412 darab XVI. századi nyomtatvány található.

Megjegyzendő, hogy a fenti négy könyvtáron kívül még további XVIII. századi eredetű piarista könyvtárak is találhatóak Szlovákiában. A kisszebeni rendházét a helyi városi múzeum őrzi, a trencsényi – eredetileg jezsuita – könyvtár pedig az ottani piarista rendházban található. Utóbbinak antikvakatalógusa is megjelent (STRELKA, Vojtech: *Tlačë 16. storočia v piaristickej knižnici v Trenčine*. Martin, 1996).

A négy, 1996-ig Turócszentmártonban őrzött piarista könyvtár közös antikvakatalógusa a műveket szerzőjük, illetve ennek hiányában címük szerint sorolja föl alfabetikus sorrendben. A kolligátumok egyes tagjai külön tételként szerepelnek. A sorozat előző kötetéhez hasonlóan az egyes tételek leírása három részből áll. Az első a művek részletes, a ligatúrákig és rövidítésekig betűhív címleírását tartalmazza az esetleges latin számok zárójeles föloldásával, a nyomtatványok grafikai kiállításának szlovák nyelvű jellemzésével, a könyvek ajánlásainak címettjeivel és egy vagy legfeljebb két bibliográfiai hivatkozással. Az előző kötethez képest nem változott a méretek megadásának az a módszere, amelyet Velencei Katalin az első kötetnél kifogásolt. A második rész a példány vagy példányok leírását tartalmazza: kötésük jellemzését, valamint a bennük sze-

replő possessor-bejegyzések és jelzések betűhív átírását.

A kötet bevezető fejezetei, amelyek a vállalkozás célját, a mai Szlovákia területén egykor működő piaristák történetét, valamint az antikvak földolgozásának módszereit ismertetik, a szlovák mellett angol és német nyelven is olvashatók. A magyar történeti személyek nevei viszont az újabb szlovákiai módszernek megfelelően mai szlovák átírásban olvashatók, mint például „František Vešeleni” vagy „Pavol Pálfi” – nemcsak a szlovák, hanem az angol és német változatban is. Az meg bizonyára csak tollhiba, hogy a bibliográfiában a *Scriptores Piarum Scholarum* szerzője nem Alexius, hanem „Alexej” Horányi. Érdekes viszont, hogy „František” Dietrichstein olmtüzi érsek Franz Dietrichstein-né tudott válni a német, sőt az angol szövegben is és ugyanitt Olomouc a német szöveghez illő módon Olmützként olvasható. Azt azonban már nem tették meg a szerzők és a fordítók, hogy szövegben ugyancsak fölbukkanó magyarországi városok is (mint például Szentgyörgy, Rózsahegy, Breznóbánya, Korpona, Szenc) német neveiken (St. Georgen, Rosenberg, Briesen, Karpfen, Wartberg) szerepeljenek. Következtes módon mindenhol szlovák nevek olvashatók. Végül a szlovakizálásban egy helyen bizonyos tények is elsikkadtak. Kissé fura ugyanis, hogy a XVIII. századi magyarországi piarista rendházalapítások felsorolásába csak a mai Szlovákia területén lévők kerültek bele, a többi (Veszprém, Vác, Pest stb.) kimaradt.

A kötet használatát nyolcféle mutató segíti. Az első a társszerzők, közreműködők, a második az ajánlások és előszók címettjei, a harmadik a nyomdászok és nyomdák topográfiai mutatója (rövid címleírásokkal), a negyedik a nyomdászok és kiadók névmutatója, az ötödik a possessorok mutatója, a hatodik a kronológiai mutató, a hetedik nyelvi mutató, a nyolcadik a raktári rend (jelzet) szerinti mutató.

Művelődéstörténeti szempontból különösen értékes a possessorok mutatója, amelyben a tételírásokban betűhíven szereplő személy-

és intézményneveket egységes írásmóddal oldották föl. A szerzők – ahol tudták – igyekeztek meghatározni a bejegyzésben csak szerzetesi néven szereplő possessorokat is. A beazonosítható nevek listája azonban tovább növelhető és néhol értékes összefüggésekre vizsgálható rá. Így például nem értéktelen könyvtörténeti adatot hordoz az, hogy Alexius a S. Antonio családi neve a podolini novíciusok anyakönyve (Magyar Piarista Rendtartomány Központi Levéltára, Budapest) szerint Koszuczki volt. Lengyel nemesi családból származott és a katalógusban fölsorolt, possessorjelzésével ellátott kötetek szerint 1690-ben, fogadalomtételkor saját könyveit, köztük 23 darab XVI. századi nyomtatványt ajándékozott a podolini rendháznak. Az egyik kötetben, egy Arisztotelész-kommentárban, valamelyik rokonának, bizonyos Sebastianus Koszuczkinak a possessorjelzése is megtalálható (n° 1704).

További azonosítható nevek: Bernardus a Passione Domini (n° 1230) = Leonard; Carolus a S. Andrea (n° 1053) = Artner; Gabriel ab Angelo Custode (n° 728) = Sczawnicki; Glycerius a S. Alexio (n° 728) = Sintall; Ignatius a S. Margarita = Ziabkowski; Ignatius a S. Valentino = Králik; Joannes a S. Apollonia = Lehocsky; Joannes Bapt. a S. Joseph = Kubránszky; Jonas (és nem Joannes) a S. Thoma (n° 1387) = Hulini; Josephus a Desponsatione

= Schmith; Julianus a Passione Domini = Pniáci; Leonardus a S. Eustachio = Zajkányi; Edmundus a Patrona Hungariae (n° 377) = Vavrik. Végül ezen a téren tévedés is akad a kötetben. Az Bernardus a Matre Dei ugyanis, aki 1709-ben vásárolt könyvet a podolini rendház számára (n° 142) nem az akkor még meg sem született Benyák Bernát volt, hanem a lengyel Bernardus Choinski. (Vö. LÉH István–KOLTAI András: *A magyar piarista rendtartomány történeti névtára 1666–1997*. Bp. 1998. METEM-könyvek, 21).

Mindent összevéve a kötet igen értékes hozzájárulást jelent a korai magyarországi könyves kultúra megismeréséhez, olyan kötetek leírásával, amelyek jelentős részben az iskolai oktatást szolgálták. Csak azt sajnálhatjuk, hogy a mai Magyarország területén álló tíz piarista rendház közül csupán az 1650. évi föloszlatás által megkímélt kettőnek maradt meg történetileg kialakult könyvtára. Közülük a kecskemétinek szintén elkészült már az antikvakatológusa (KÓSÁNÉ HORVÁTH Mária: *A kecskeméti piarista rendház XVI. századi könyvei. Katalógus*. Szeged, 1990, Acta Univ. Szeged, Acta Bibl. X/4), az ennél jelentősebb budapesti gyűjtemény azonban még avatott földolgozóra vár.

KOLTAI ANDRÁS